

ATOOM WIJK

ONTDEK DIT
MODERNISTISCH
MEESTERWERK!

5. FAMILIALE APPARTEMENTEN

Ontwerp: Wybauw & Thiran
Renovatie: czaar architecten
pg. 22–23

6. APPARTEMENTEN VOOR JONGE GEZINNEN

Ontwerp: Wybauw & Thiran
Nieuw ontwerp: OntwerpAtelier Peter Jannes architecten

pg. 24–25

7. RIJHUIZEN

Ontwerp: Wybauw & Thiran
Renovatie: czaar architecten
pg. 26–27

8. VILLA'S

Ontwerp: Wybauw & Thiran
Nieuw ontwerp:
OntwerpAtelier Peter Jannes architecten
pg. 28–29

KANAAL BOCHOLT-HERENTALS

CONGOVAART

ARGENTINE

LAGUNE

PARKAANLEG

Ontwerp: René Pechère
Nieuw ontwerp: Denis Dujardin

1. CLUB-HOUSE

Ontwerp: Wybauw & Thiran
pg. 14–15

2. SPORTCLUB

Ontwerp: Wybauw & Thiran
pg. 16–17

3. DORMITORIES

Ontwerp: Wybauw & Thiran
Renovatie: OntwerpAtelier Peter Jannes architecten
pg. 18–19

4. STUDIO'S

Ontwerp: Coulon & Noterman
Renovatie: czaar architecten pg. 20–21

Studio's voor de renovatie, Atoomwijk Mol

MODERNISME IN DE KEMPEN

Bij modernistisch erfgoed denk je misschien vooral aan Le Corbusier, Renaat Braem of Richard Neutra. Maar ook de Kempen is rijk aan modernistische architectuur. Zo ontwierpen onder meer de architecten van de 'Turnhoutse School' heel wat prachtige gebouwen, die in vormtaal en materiaalgebruik bijzonder vooruitstrevend waren. De gebouwen van SCK CEN en de Atoomwijk zijn absolute modernistische parels, en wonnen verschillende architectuurprijzen, o.a. de Prijs Van de Ven (dé Belgische architectuurwedstrijd voor modern georiënteerde architectuur).

De Kempense Onroerend Erfgoeddiensten (IOED's) willen dit jonge erfgoed de volgende jaren op de kaart zetten. Samen met architectuurplatform AR-TUR loopt vanaf 2022 het leertraject en project Modernisme in de Kempen. Samen onderzoeken we hoe dit kwetsbare erfgoed bewaard kan worden met ook oog voor duurzaamheid, energiezuinig wonen.

i.s.m. Erfgoed Noorderkempen, Land van Nete en Aa, Erfgoed Voorkempen, Berg en Nete, De Merode, Stuifzand en AR-TUR. Met de steun van Erasmus+, het programma van de Europese Commissie.

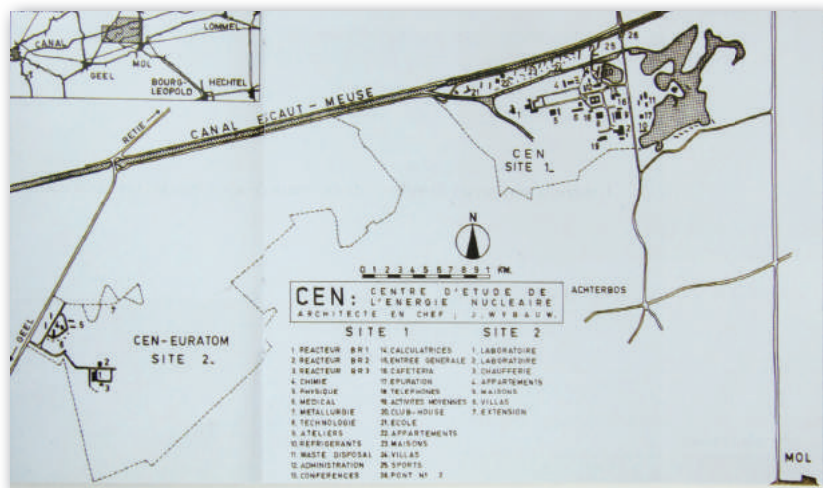
Egelsvennen, Mol

EEN ATOOMCENTRUM IN MOL

Langs het kanaal in Mol liggen twee vooruitstrevende, wetenschappelijke onderzoeksorganisaties, VITO en SCK CEN. Hoe deze organisaties zich in de Kempen vestigden, is een bijzonder verhaal.

De geschiedenis van deze Molse plek start 70 jaar geleden, in 1952, met de oprichting van het Studiecentrum voor Toepassingen van Kernenergie (STK). Dit centrum komt er dankzij een akkoord met de Verenigde Staten en het Verenigd Koninkrijk. In ruil voor uraniumerts uit de mijnen van de Belgische kolonie Congo, krijgt België toegang tot unieke nucleaire kennis voor civiele toepassingen. Door deze internationale samenwerking luidde België mee het atoomtijdperk in.

Plattegrond gepubliceerd in 'La Maison' (1962)

Voor de bouw van het onderzoekscentrum werd gezocht naar een plek nabij water maar ver genoeg van bewoond gebied. Deze plek vond het studiecentrum in de Kempen waar ze 200 hectaren bosgronden kochten van het koningshuis die er gedurende 100 jaar het 'Koninklijk Domein der Kempen' had uitgebouwd. Op de site werden al snel de eerste Belgische onderzoeksreactoren gebouwd, een uniek experimenteel instrumentarium waar topwetenschappers nucleaire kennis opbouwen en uitwisselen. SCK CEN groeide uit tot één van de hoogst aangeschreven nucleaire onderzoekscentra ter wereld, actief in domeinen zoals nucleaire geneeskunde in de strijd tegen kanker.

In 1991 worden de niet-nucleaire activiteiten van SCK CEN ondergebracht in het VITO, de Vlaamse Instelling voor Technologisch Onderzoek, een internationaal erkende onderzoeksinstituut op vlak van cleantech en duurzame ontwikkeling.

Tuinarchitect René Pechère (1908-2002), die ook de Brusselse Expo '58 mocht aanleggen, ontwierp het landschap van de Atoomwijk. Hij werkte met het reeds aanwezige bos, voornamelijk dennen, aangeplant in de periode van het Koninklijk Domein der Kempen.

DE ATOOMWIJK

Aangezien SCK CEN heel wat buitenlandse werknemers tewerk stelde, die er bovendien maar tijdelijk werkten, werd er voor hen huisvesting voorzien. Er werd nabij het onderzoekscentrum een residentiewijk gebouwd. Architect Jacques Wybauw (1925°) werd belast met het ontwerpen van deze wijk. Hij werkte samen met zijn studiegenoot Jacques Thiran.

Wybauw was een modernist in hart en nieren. Hij werd niet alleen beïnvloed door de idealen van de CIAM (Congrès internationaux d'Architecture Moderne), maar ook door SBUAM (Société Belge des Urbanistes et Architectes Modernistes). De uitgangspunten voor de residentiewijk zijn afkomstig uit het Handvest van Athene, dat de direct met de industrie verbonden lineaire stad aanbeval. Daarbij konden de bewoners kiezen tussen drie woontypes: de individuele woning van de tuinwijk, een individuele woning of de groepswooningbouw. Deze drie types zijn duidelijk herkenbaar in de Atoomwijk.

Daarnaast werd ook het autogebruik in de wijk zo veel als mogelijk gemedend, door garages te groeperen en zandwegen tussen de woningen te voorzien. De wijk werd volledig tussen het bestaande groen gebouwd en de gebouwen werden aan de bestaande omgeving aangepast: De gebouwen waren maximaal vier verdiepingen hoog, zodat de zoninval in de wijk niet te veel beperkt werd. De wijk lag immers al genoeg in de schaduw door de aanwezige bomen.

CONGOVAART

De wijk situeert zich tussen het kanaal Bocholt-Herentals en de Congovaart. De 'Congovaart' doet vermoeden dat het een verwijzing is naar het Congolees uranium. De naam is echter al ouder dan SCK CEN en de Atoomwijk. Eind 19de eeuw werd in deze regio het Koninklijk Domein der Kempen uitgebouwd. Eén van de activiteiten die in opdracht van het Koningshuis werden opgezet, was witzandwinning. De lintvormige zandgroeve op het Koninklijk Domein bevond zich op de zandvlakte van de 'Congo' bij Achterbos, en kreeg dezelfde naam. Ook de langwerpige zandput 'Argentine' en de Lagune waar nu het Nucleastrand is, zijn relictten van de koninklijke ontginning.

De fauna en flora van de Congovaart zijn bijzonder omdat het water ervan enkele graden warmer is dan de lagune en de rest van het kanaal. Dat komt omdat er koelwater van de reactoren in wordt geloosd.

1 CLUB-HOUSE AAN DE LAGUNE

Net als de meeste gebouwen van SCK CEN en de Atoomwijk kent het Club-House een eenvoudig grondplan. Het heeft drie vleugels die aan elkaar worden geschakeld via een centrale hal. In de noordelijke vleugel bevond zich onder meer een restaurant en de zuidelijke vleugel bevatte enkele salons, die toegang gaven tot een groot terras aan de waterkant. De westgevel, waarlangs het gebouw wordt betreden, is echter zeer gesloten. Hierdoor lijkt het op een doos waarvan de zijde aan de kant van het meer is weggenomen. De derde vleugel is eigenlijk meer de verdieping van het noordelijke gedeelte, met een twintigtal hotelkamers. Vandaag doet het Lakehouse dienst als conferentiecentrum voor SCK CEN.

2 SCHOOL + SPORTCLUB

Wybauw ontwierp zowel de technische gebouwen van SCK CEN, de woonhuizen als de gebouwen met sociale functie. Plekken waar mensen uit de wijk elkaar ontmoetten, waren de sportclub en de school met kinderdagverblijf.

De school werd ingeplant nabij de Congovaart. De klasjes keken uit op het water. Het schooltje is niet lang in gebruik geweest. Het studiecentrum breidde uit en begin jaren 1960 werd verderop de Europese school gebouwd. Het gebouw van de oorspronkelijke school behoort nu toe aan VITO, de Vlaamse onderzoeksorganisatie voor cleantech en duurzame ontwikkeling, opgericht in 1991.

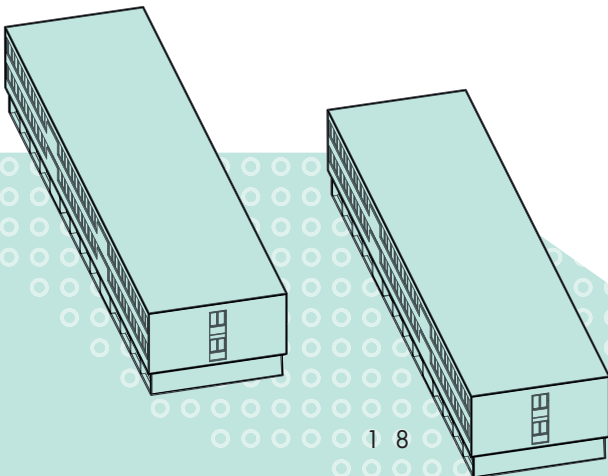
De sportfaciliteiten kun je nog wel bezoeken. Zij worden beheerd en gebruikt door de club Nuclea die in 1959 werd opgericht.

3 DORMITORIES

De dormitories waren gericht op jonge en ongehuwde medewerkers, vooral studenten. De indeling van het gebouw was rechthoek – rechthoek, met op de verdiepingen een gang met aan weerszijde de kamers. Op verscheidene plaatsen werden er gemeenschappelijke ruimtes voorzien en op het gelijkvloers kwamen er garages. Omdat de twee blokken telkens van twee ingangen en twee verticale circulaties voorzien werden, konden de gebouwen flexibel worden ingezet. Ze konden totaal onafhankelijk van elkaar worden opgedeeld, onder meer ook dankzij verwijderbare wanden ter hoogte van de vrije uitgangen van het centrale deel.

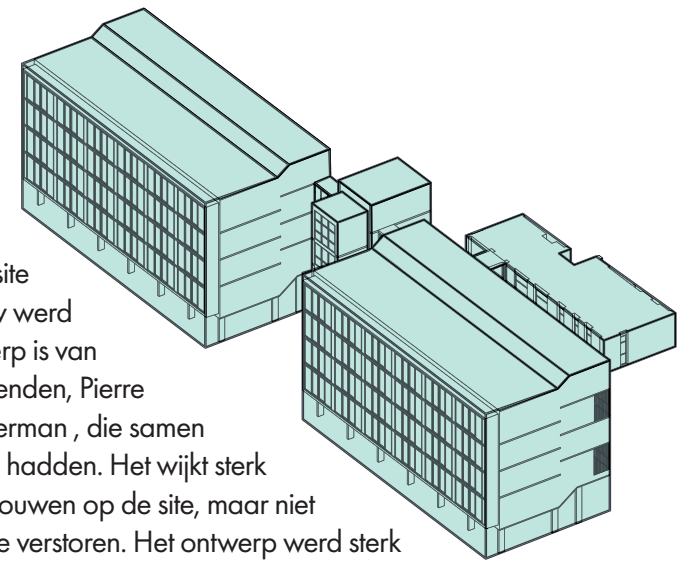
Ook vandaag worden in de dormitories studenten gehuisvest. De gebouwen werden gerenoveerd door architectenbureau OntwerpAtelier Peter Jannes architecten.

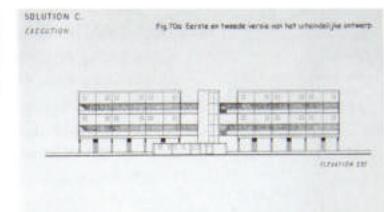
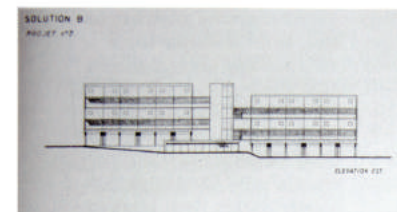
4 STUDIO'S

De 'studio's' is het enige gebouw op de site dat niet door Wybauw werd ontworpen. Het ontwerp is van twee van zijn jeugdvrienden, Pierre Coulon en André Noterman, die samen een architectenbureau hadden. Het wijkt sterk af van de overige gebouwen op de site, maar niet zonder het ensemble te verstoren. Het ontwerp werd sterk beïnvloed door het werk van Le Corbusier, waarbij het gebouw op betonnen 'pilotis' werd gezet, die verschillende voordelen boden. Zo werd onder meer het uitzicht op het kanaal verbeterd, en werden er in één klap ook verschillende overdekte parkeerplaatsen gerealiseerd.

Het gebouw is opgevat als een galerijsysteem, in combinatie met studio's in split level en is daarom vergelijkbaar met het project in het Kiel van Renaat Braem in Antwerpen. De studio's waren toegankelijk via de buitengalerij. In een eerste versie van het ontwerp hadden de twee vleugels aan weerszijde van de centrale toren een andere hoogte, omdat ze het niveau van het terrein volgden. Om funderingstechnische redenen werd dit het gebouw anders gebouwd, tot grote spijt van de architecten. Hierdoor werden de twee vleugels even hoog uitgevoerd.

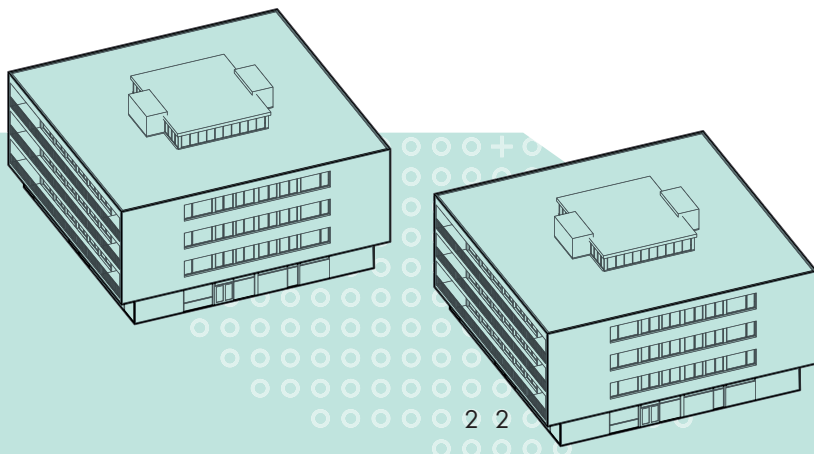
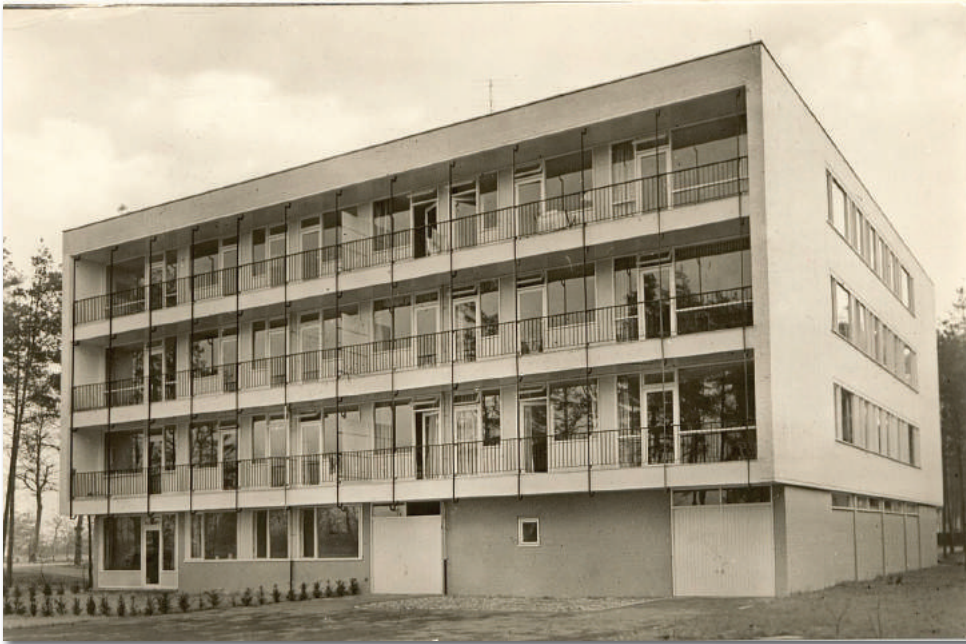
De studio's werden recent gerenoveerd naar een ontwerp van czaar architecten.

5 FAMILIALE APPARTEMENTEN

De twee woonblokken met familiale appartementen hebben een vierkant grondplan en tellen drie verdiepingen. Elke verdieping bevat vier appartementen, die zich rond een centrale traphal bevinden. De lichtinval bij dit gebouw is belangrijk: de centrale traphal baadt in het licht, en de appartementen hebben een dubbele oriëntatie. De terrassen vormen een ononderbroken balkon, die in de compositie van het gebouw een belangrijke rol spelen. In de noord- en zuidgevel zijn geen balkons voorzien. Het gebouw heeft een aantrekkelijke compositie, waarbij de massa van de woonverdiepingen in evenwicht is met de sokkel. Er is een contrast tussen de grote lijnen in de compositie en de verscheidenheid in de raamindelingen van de woonvertrekken, dat het gebouw een speelsheid geeft.

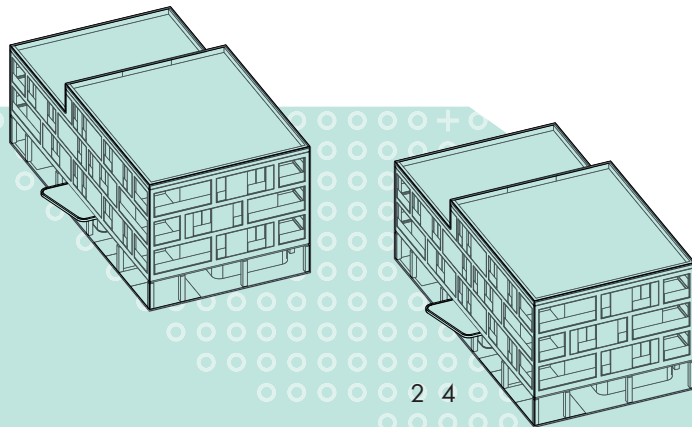
De familiale appartementen worden gerenoveerd door czaar architecten.

6 APPARTEMENTEN VOOR JONGE GEZINNEN

De appartementen voor jonge gezinnen met meer dan twee kinderen werden per 24 gegroepeerd. Deze twee gebouwen lijken sterk op de dormitories, maar de kamers zijn vervangen door duplexappartementen die bestaan uit drie vertrekken. Omdat de gangen zich bij zowel de dormitories als de familiale appartementen centraal in het gebouw bevinden, zijn ze niet van daglicht voorzien.

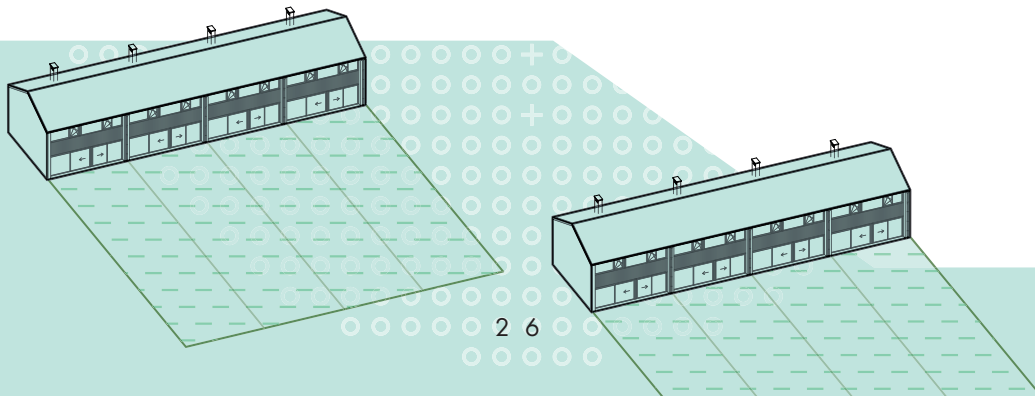
De appartementen voor jonge gezinnen worden weldra afgebroken en vervangen door nieuwbouw zonder duplexappartementen naar een ontwerp van OntwerpAtelier Peter Jannes architecten.

7 RIJHUIZEN

De rijhuizen zijn in groepjes in de natuur ingepland. In de aantrekkelijk uitgewerkte gevels, maakte Wybauw gebruik van verschillende materialen, zoals hout, baksteen en beton. Het geometrische karakter komt zowel terug in de voorgevel, met zeer goed geproportioneerde elementen.

De rijhuizen worden gerenoveerd naar een ontwerp van czaar architecten.

8 VILLA'S

De villa's werden ingeplant aan de oevers van de Congovaart. Wybauw ontwierp verschillende types afhankelijk van de doelgroep: directie, kleine en heel grote gezinnen.

Net als de rijwoningen, hebben de villa's een compacte en eenvoudige planopbouw. De structuur bestaat uit vier dragende muren, op een regelmatige afstand van elkaar. Ook hier is hout, beton en baksteen verwerkt in de gevel.

De villa's werden bij het nieuwe ontwerp afgebroken en deels vervangen door nieuwe vrijstaande gezinswoningen, naar een ontwerp van OntwerpAtelier Peter Jannes architecten.

TOEKOMST VAN DE ATOOMWIJK

In 2008 werd bekend gemaakt dat de Atoomwijk deels zou worden afgebroken. Dit stuitte op protest van bewoners en erfgoedexperts. SCK CEN en VITO vonden een oplossing en partners waardoor de nodige renovatiewerken in 2018 konden starten.

Bij de start van het renovatieproject werden verschillende keuzes gemaakt, die enerzijds de wijk een nieuwe toekomst moesten geven, maar anderzijds ook de erfgoedwaarden niet te zeer mochten aantasten. Daarom werd er een grondige analyse gemaakt van de erfgoedwaarden van de verschillende types gebouwen en de wijk in zijn algemeenheid. De mogelijkheid tot het beschermen van de wijk als dorpsgezicht en de belangrijkste gebouwen als monument werd daarbij ook onderzocht, maar niet uitgevoerd.

Groene wijk

De kwaliteiten van de wijk liggen voornamelijk in de inplanting van de gebouwen en de relatie die ze met de oorspronkelijke omgeving aangaan. De bebouwing werd ingeplant tussen de natuurlijke elementen en de topografie van het terrein werd behouden. Dit resulteerde in een uitzonderlijk groene wijk, waarvan verschillende individuele gebouwen architectuurprijzen hebben gewonnen. Ook bij de vernieuwde tuinaanleg was de originele biodiversiteit, zowel fauna als flora, de inspiratie.

Nieuwe gebouwen in de wijk

De rijwoningen, appartementen voor jonge gezinnen en vrijstaande villa's kregen een middelhoge erfgoedwaarde toebedeeld. Omwille van de beperkte gebruikswaarde, die gelinkt is aan de oppervlakte van de gebouwen, werd besloten om de villa's en appartementen voor jonge gezinnen te vervangen door nieuwbouw. Vooral bij de villa's waren er een aantal thermische gebreken, die moeilijk op te lossen waren. Bovendien was de woon- en perceeloppervlakte van de villa's zeer groot, waardoor ze minder in trek zijn in de hedendaagse woningmarkt.

woonvorm.

VUE VERS ESCALIER

VUE VERS BALCON

Chambre à coucher

Salle de bain

Hall

Placard

Balcon

TYPE I

TYPE 2

07 61

P. COULON
A. NOTERMAN
ARCHITECTES
62, RUE DE TENBOSCH
BRUXELLES X. L.
Tél. 47.80.14

DOSSIER

PLAN N°

INDICE

ECHILLE

CRIST DU PLAN

DATE

DESSIN

PAR

3 2

De wijk zelf is een 'wijk in balans', waarbij alle woontypes uit dezelfde periode dateren. De wijk gaat in dialoog gaan met de omgeving. De gebouwen zijn volgens een bepaald patroon ingeplant. De bouwstijl is gelijkaardig en ook de materialen en kleuren zijn doordacht en door gans de wijk doorgetrokken.

De studio's en familiale appartementen kregen een hoge erfgoedwaarde toebedeeld. De studio's hebben niet alleen een hoge architecturale erfgoedwaarde, maar ook belangrijke historische, sociale en artistieke waarden. Het gebouw is een belangrijke getuige van de naoorlogse functionele architectuur, met typische naoorlogse materialen die eenvoudig waren in het gebruik en onderhoud zoals linoleum, keramische tegels, granito,... De studio's werden ook voorzien van cubexkeukens. Veel originele elementen, waaronder de brievenbussen in de traphal, zijn nog origineel bewaard gebleven. Dezelfde principes gelden voor de familiale appartementen: ze waren eveneens voorzien van cubexkeukens, en gelijkaardige materialen.

Cubexkeuken, appartementen jonge gezinnen (2021)

Duurzaamheid

Het verduurzamen van de wijk was een belangrijk uitgangspunt bij de herontwikkeling van de wijk. Niet alleen werden de gebouwen van bijkomende isolatie voorzien, alle gebouwen zijn ook aan een warmtenet gekoppeld waardoor ze op een bijzonder duurzame manier van verwarming en warm water kunnen worden voorzien.

Colofon

- Tekst: IOED Stuifzand
- Bronnen: Erfgoedgids Provincie Antwerpen 'Het Atoomdorp Mol'; Inventaris Onroerend Erfgoed, 'Mol-Donk, zoals het groeide', www.kempenserfgoed.be
- Foto's:
Molse Kamer voor Heemkunde en Dienst Erfgoed Mol (p5/p6/p7/p9/p10/p13/p14/p15/p26/p27/p31), Woestijnpaleis (p12), SCK CEN (p18/p20/p22/p24/p25/p27/p34), OntwerpAtelier Peter Jannes architecten (p2/p3), czaar architecten (p32), Coulon & Noterman (p21), Jacques Sonck (p4/p14/p16/p17/p19/p23/p28/p29)
- Kaart: OntwerpAtelier Peter Jannes architecten
- Grafische vormgeving: Peter Chinitor | Zazourian, www.zazourian.com

STUIFZAND

OPEN
MONU
MENTEN
DAG

sck:cen vito

ċzaar
architecten

Domestic
MAKELAARS